

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО ТА ДИЗАЙН У ТРУДОВІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВСЬКОЇ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

8. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища школа, 2004. — 422 с.
9. Ермилова В. В., Ермилова Д. Ю. Моделирование и художественное оформление одежды: Учеб. пособие для студентов учреждений сред. проф. образования. — М.: Мастерство; Академия; Высшая школа, 2001. — 184 с.
10. Фольта О. В., Смолинський Р. І. Основи художнього конструювання. — К.: Вища школа, 1973. — 144 с.
11. Волкотруб І. Т. Основи художественного конструювання. Моделирование материалов и биоформ. — К.: Вища школа, 1982. — 152 с.

Мирослав ПАГУТА

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ВПЛИВУ ЕРГОДИЗАЙНУ НА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРІВ

У статті розглядається модель впливу ергодизайну на розвиток творчої особистості школярів. На підставі розробленої моделі автор дійшов висновку, що основні якості школярів у системі ергодизайнерської освіти повинні відображати потреби суспільства у формуванні технічно й технологічно освіченої особистості із сформованою проектно-предметнотворною та виробничою культурою.

Будучи найефективнішим і найоптимальнішим засобом підготовки підростаючого покоління до входження в існуючий світ, освіта є процесом збереження та ознайомлення підростаючого покоління з існуючими знаннями та певними прогностичними поглядами на майбутнє. Вона здійснює значний вплив на розвиток особистості підростаючого покоління, на людину і її діяльність загалом. У Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті одним з пріоритетних завдань загальної середньої освіти визначено підготовку підростаючого покоління до подальшого навчання і трудової діяльності, що вимагає від освітньої галузі забезпечення належних умов для формування та розвитку багатогранної творчої особистості школяра.

У цьому контексті перед освітньою галуззю “Технології”, основною формою реалізації якої є навчальний предмет “Трудове навчання”, постає чимало невідкладних завдань, вирішення яких потребує подальших пошуків шляхів розвитку і вдосконалення системи трудової підготовки школярів.

Теоретична і практична значущість проблеми полягає в тому, що пошук ефективних шляхів, спрямованих на формування і розвиток творчої особистості учня, сприяння його самоутвердженню та різнобічному розвитку, реформування та розвитку трудової підготовки школярів у системі шкільної освіти, призводить до появи нових інноваційних методик і систем трудового навчання, які дозволяють більш цілісно та гармонійно об'єднати інтелектуальну складову трудового навчання з його практично-діяльнісною основою. Це є надзвичайно важливим у наш час, коли перед системою шкільної освіти актуальною постала проблема ефективної підготовки школярів до життя і трудової діяльності в складних, постійно видозмінюваних умовах.

Результати аналізу останніх досліджень і наукових публікацій свідчать, що питання розвитку та вдосконалення системи трудової підготовки школярів, спрямовані на розвиток творчої особистості учня, не нові в історії психолого-педагогічної науки. Проблеми вдосконалення змісту й методики трудового навчання в загальноосвітніх навчальних закладах і розвитку творчого потенціалу особистості відображені у дослідженнях багатьох педагогів і психологів. Так, питання вдосконалення методики трудового навчання розглядаються в працях О. Білоблещького, В. Дідуха, Р. Захарченко, Ю. Кирильчука, О. Коберника, Г. Левченка, В. Сидоренка, Г. Терещука, Д. Тхоржевського, С. Ящука та ін. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей та психологічні аспекти творчої діяльності особистості розкриваються в роботах А. Антонова, І. Волощука, Р. Гуревича, Л. Денисенко, Д. Комського, А. Матюшкіна, М. Скаткіна та інших учених.

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО ТА ДИЗАЙН У ТРУДОВІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВСЬКОЇ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Отримані ними результати є беззаперечними та надзвичайно важливими для вирішення існуючих проблем в методиці трудового навчання. Проте динамізм, властивий як цим проблемам, так і загальному розвитку суспільства призводить до того, що проблеми розвитку багатогранної творчої особистості школярів у процесі трудового навчання, наближення процесу такого навчання в школі до реалій, вимог і потреб сучасного світу залишаються невирішеними, а отже, й актуальними нині. В існуючих працях, на нашу думку, недостатньо розглянуто вплив ергономіки і дизайну на розвиток творчої складової особистості учня в процесі залучення його до основ ергодизайнерської діяльності на уроках трудового навчання.

Вирішення проблеми розвитку творчих здібностей школярів засобами ергодизайну на уроках трудового навчання, формування ергодизайнерської складової сучасної загальноосвітньої школи потребує осмислення генезису методологічних підходів. Однак у педагогічній науці досі не розроблені фундаментальні теоретичні та практичні концепції ергодизайнерської освіти школярів, в яких повноцінно й багатогранно були би розкриті механізми проектної, предметно-перетворювальної діяльності й обґрунтовані умови для творчої самореалізації особистості учня, створення та реалізації їх системи уявлень про проектну культуру суспільства.

З іншого боку, ця проблема, хоч і повільно, але досліджується науковцями. Так, у працях С. Скідана [18; 19] розглядаються загальні вимоги педагогічної ергономіки до організації навчального процесу у вищій школі. В. Вовкотруб [1–4] аналізує суть і зміст ергономічного підходу в процесі розробки, організації та проведення навчального фізичного експерименту в загальноосвітній школі. О. Гервас [5–8] обґрунтовує методику вивчення пропедевтичного курсу основ дизайну для учнів основної школи, а В. Прусак [11–16] — зміст і положення щодо організаційного забезпечення підготовки майбутніх дизайнерів до професійної діяльності.

Незважаючи на доробок вищеназваних науковців, на жаль, все ще відсутні цілісні дослідження з методики залучення учнів до ергодизайнерської діяльності на уроках трудового навчання і на цій основі — забезпечення необхідних умов для творчого становлення та самовираження школярів. У зв'язку з цим учителі трудового навчання, керівники різних гуртків технічного спрямування мають значні труднощі у визначенні змісту, форм і методів залучення учнів до творчої ергодизайнерської діяльності.

Мета статті полягає у представленні розробленої на основі аналізу сучасних наукових публікацій з проблем становлення та розвитку ергодизайнерської освіти підростаючого покоління концептуальної моделі впливу ергодизайну на розвиток творчої особистості школяра у процесі їх трудового навчання.

Ергодизайнерську освіту учнів ми розглядаємо не тільки як чинник засвоєння ергономічних і дизайнерських знань і вмінь, засіб створення та реалізації системи уявлень про предметний світ, чинник їх проектно-технічної і творчої діяльності, а насамперед як чинник творчого самовизначення школярів, засіб формування їхнього світогляду, а отже, засіб залучення учнів до надбань проектної і виробничої культури людства.

Будучи важливою складовою соціокультурного простору людства, ергодизайн безпосередньо впливає на предметну культуру людини — творця та споживача предметного світу. Формуючи цілісну культуру сприйняття цього світу, впливаючи на проектну, виробничу та загальну культуру споживання ергодизайн має значний вплив на світогляд людини. Формуючи особливе світобачення людини й етику творця предметного середовища, творця, здатного сприймати й видозмінювати предметний світ людини на основі гуманізму та загальнолюдських норм моралі, впливаючи на розуміння людиною вказаного світу, ергодизайн сприяє не тільки виробленню у людини нового технічного світогляду, а й формує нову суспільно значиму потребнісно-мотиваційну сферу. Розуміння людиною всіх переваг і недоліків існуючого предметного світу, розуміння законів створення та функціонування предметного середовища сприяє пошукам нових шляхів вирішення існуючих проблем. Це породжує нові потреби щодо вдосконалення предметного середовища, а отже, й нову, суспільно значиму мотивацію у сфері інженерної, техніко-технологічної та ергодизайнерської діяльності.

З одного боку, це вносить відповідні корективи в проектну і предметнотворну культуру людини, а також її світогляд, забезпечуючи тим самим суспільно значиму складову в меті

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО ТА ДИЗАЙН У ТРУДОВІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВСЬКОЇ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

діяльності людини. А з іншого — видозмінює пріоритети ергодизайну, привносячи в нього нові елементи і суспільно значимі ціннісні орієнтири. Відповідно ергодизайн впливає не лише на потреби і мету діяльності, а й на цілі та завдання діяльності. Перебуваючи в полі перетворювально-творчої предметнотворної діяльності особистості, безпосередньо впливаючи на неї, ергодизайн сприяє появі нових суспільно значимих потреб особистості, які виражаються через відповідні мотиви, оформлюються в меті діяльності через відповідні цілі й завдання та коригуються відповідно до можливостей людини. Загалом він сприяє появі важливого мотиваційного елементу саморозвитку та самоосвіти особистості, адже і цілі та завдання діяльності, і можливості людини щодо втілення цих цілей, як правило, впираються в проблему недостатності наявних у людини знань, умінь і навичок.

Ергодизайн створює нову ефективну мотиваційну структуру набуття знань та умінь оскільки в ній головним мотивом набуття нових знань та умінь є як внутрішня потреба людини, так і суспільно-значима складова, що полягає у створенні нового та видозмінненні існуючого предметного середовища. Отже, людина сама формує суспільно значимі пріоритети своєї діяльності, а через них, виходячи на ергодизайн і видозмінюючи та ускладнюючи його структуру, замикає вказане коло. Набувши нових знань, умінь і навичок, утвердивши суспільно значимі пріоритети своєї діяльності й ускладнивши вимоги ергодизайну, вона автоматично починає розвивати, видозмінювати й ускладнювати існуючу культуру сприйняття предметного світу (тим самим розвиватиметься, ускладнюватиметься проектна культура особистості, а через впливи особистості на суспільство видозмінюватиметься і загальнопроектна культура суспільства). Це вносить корективи у світоглядно-ціннісні орієнтири людини та її потребнісно-мотиваційну сферу, а отже, видозмінює (ускладнює) мету, цілі та завдання діяльності, сприяючи розвитку як предметного світу, так і людини, забезпечуючи появу потреби в нових знаннях і вміннях, що стимулює подальший розвиток і самовдосконалення і окремо взятої особистості, і суспільства загалом.

Нині шкільна освіта в процесі формування і розвитку особистості школяра опирається, як правило, на розвиток його словесно-логічного мислення, практично не залучаючи для цього резервів дивергентного та образного стилів мислення, що, на нашу думку, є невірним. Як зазначає В. Ротенберг, домінування того чи іншого типу мислення в структурі особистості людини не має генетично спадкового характеру, а пов'язане з особливостями виховання і розвитку особистості [17]. Чим довше людина перебуває в полоні однозначності, де визнається лише формально-логічне мислення, тим важче їй надалі вийти з рамок однозначності. Така особистість стає рабом власного формально-логічного мислення. Вчений стверджує, що прагнення до творчості, самовираження, високі духовні потреби розглядаються нею як непотрібні примхи, дивацтва і навіть дурість. Світ для такої особистості однозначний як два на два чотири, але настільки ж і збіднений. Зрозуміло, наскільки важливо побудувати систему шкільної освіти, щоб всі необхідні для людини типи мислення розвивалися рівномірно й у взаємній гармонії, щоб образне і творче мислення не опинилося в полоні однозначності, щоб не висихало джерело людської творчості.

Вихід із зазначеної проблеми ми вбачаємо в побудові навчально-виховного процесу на уроках з урахуванням закономірностей ергодизайну. Хоча існуючими програмами з трудового навчання передбачено залучення школярів до проектно-конструкторської діяльності як засобу розвитку їх творчої особистості на основі розробки ними технічно-творчих проектів, проте цей напрямок діяльності є неповноцінним без ознайомлення школярів з основами ергодизайнерської діяльності. В сучасних реаліях для зацікавлення учнів і сприяння відчуття ними власної значимості в шкільних майстернях повинні проектуватися і виготовлятися вироби, які здатні зацікавити потенційного споживача. Для цього вони мають бути не тільки красивим, а й функціональними та конкурентоспроможними. Досягти цього можна за умови залучення школярів до ергодизайнерської діяльності в процесі розробки та реалізації технічно-творчих проектів.

Використання ергодизайну в трудовому навчанні школярів 5–9 класів дозволяє інтелектуалізувати цей процес, а також побудувати нову модель навчання, за якої трудове навчання буде орієнтоване на майбутнє, на ті умови життя і професійної діяльності, в котрих опиниться випускник школи після її закінчення. Головна увага в такому навчальному процесі

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО ТА ДИЗАЙН У ТРУДОВІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВСЬКОЇ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

спрямована на розвиток творчих здібностей учня, його здібностей до самостійних дій в умовах невизначеності, пізнавальних здібностей до набуття нових знань і вмінь, оволодіння сучасними методами узагальнення, класифікації та передавання знань.

Ергодизайн, не будучи безпосередньо включеним в особистісно-діяльнісну сферу школярів, через існуючий соціокультурний простір впливає на предметну культуру учня, а також на його особистісний світогляд і створений ним внутрішньо-особистісний образ реального світу. Згідно з розробками О. Леонтєва [9, 251–261; 10, 3–13], внутрішньо-особистісний образ реального світу є певною особистісно-значимою моделлю світу, яка створена на основі особистісно-суб'єктивного досвіду і надалі опосередковує сприйняття цього досвіду. При цьому світ розглядається науковцем як часово-просторова реальність, в якій живуть і діють індивідууми, котру в процесі своєї життєдіяльності вони перетворюють, а в певному сенсі й створюють.

Школярі сприймають навколишній предметний світ через призму свідомо або підсвідомо засвоєної інформації, з якою вони зустрічалися в своїй життєдіяльності. І чим складніша та різноманітніша наявна в індивіда система знань про цей світ, чим складніші та міцніші взаємозв'язки між знаннями, тим адекватніше та цілісніше школярі будуть сприймати оточуючий світ, тим легше їм буде зрозуміти і втілити потреби інших людей у предметному середовищі, тим простіше їм буде реалізувати себе, тим осмисленішою та багатшою буде їхня життєдіяльність. Ергодизайн, сприяючи учням в отриманні знань про основні принципи функціонування та конструювання предметного світу, забезпечує, з одного боку, формуванню в них особистісно-значимого соціокультурно-цілісного образу функціонування реально існуючого предметного середовища, а з іншого — коригування потребнісно-мотиваційної сфери учня, привнесення до неї суспільно значимої складової. Це безпосередньо забезпечує якісно новий рівень розвитку творчо-діяльнісної та творчо-мисленової сфер учня. У зв'язку з цим мета діяльності, цілі та завдання, як і творчий задум, розглядаються учнем не тільки з особистісних, а й світоглядних суспільно значимих позицій. Задум, поставленні завдання та знайдені шляхи їх втілення аналізуються та оцінюються учнем через призму їх соціокультурної значимості, що, відповідно, вимагає від учня додаткової інформації та знань, а отже, сприяє його саморозвитку та самоосвіті.

Однією з головних характеристик ергодизайну, котра забезпечує йому можливість функціонування як засобу розвитку творчих здібностей школярів у процесі їх трудової підготовки, є його діяльнісна та соціокультурно-значима природа, про що свідчать два аспекти.

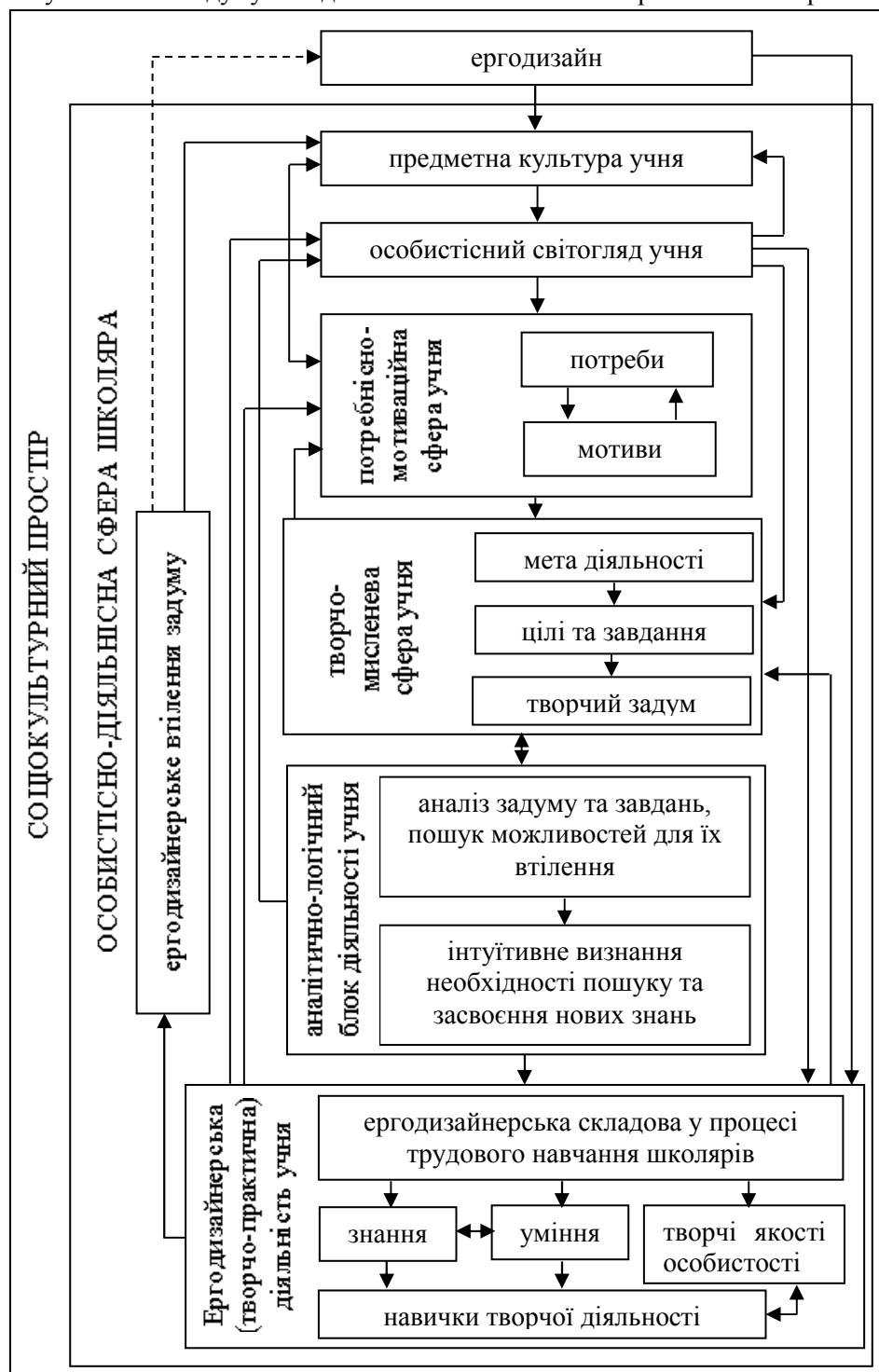
Перший з них полягає в тому, що розвиток творчої особистості школярів засобами ергодизайну реалізується у безпосередньому процесі оволодіння ними навичками творчої ергодизайнерської діяльності. У цьому процесі значна роль належить безпосередньо вчителю як носію необхідних знань, умінь і навичок такої діяльності. В ній відбувається, крім засвоєння школярами навичок творчої діяльності, й безпосереднє залучення їх до соціокультурно-значимого процесу створення та видозмінення навколишнього предметного світу. При цьому учень вписаний у реальний соціокультурний образ вказаного світу, чим значною мірою забезпечується творча соціокультурна складова його розвитку.

Другий аспект полягає в тому, що творча ергодизайнерська діяльність школярів відбувається у тій галузі діяльності, яка дає змогу визначати основні соціокультурно-значимі властивості об'єктів. Рівні репрезентації предметного світу формуються в особистості учнів на основі засвоєння ними загальносуспільних критеріїв розвитку предметного середовища, закріплених у соціокультурно-значимих предметах, нормах й еталонах діяльності.

Таким чином, ергодизайнерська складова у процесі трудового навчання школярів позитивно впливає на розвиток їхньої творчо-практичної сфери, забезпечуючи становлення творчої особистості, сприяючи не лише засвоєнню учнями ергодизайнерських знань, умінь і навичок, а й відповідному практично-творчому їх застосуванню у процесі предметнотворчої діяльності. Це дозволяє підняти на якісно новий рівень предметнотворчу культуру і світогляд учня, загалом розвиває його потребнісно-мотиваційну і творчо-діяльнісну сфери, а отже, сприяє розвитку (ускладненню) ергодизайнерської складової процесу трудового навчання в школі. Підштовхуючи учнів до подальших творчих пошуків, ергодизайн сприяє формуванню в них особистісно-значимих навичок у техніко-технологічній і предметнотворчій діяльності, розвиває їхні творчі задатки й

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО ТА ДИЗАЙН У ТРУДОВІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВСЬКОЇ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

здібності, що відображається у створюваних школярами об'єктах особистісно-значимої матеріальної культури — об'єктах, які завдяки втіленій у них ергодизайнерській складовій починають володіти певною соціокультурною значимістю. Відповідно учні, незважаючи на те, що ергодизайн, як складова соціокультурного простору людства, є за межами їх особистісно-діяльнісної сфери, одержують змогу (через творчо-оригінальне ергодизайнерське втілення свого задуму) безпосередньо впливати і на ергодизайн (як науково-практичну галузь), і на весь соціокультурний простір. Зазначимо, що хоча теоретично такий взаємовплив і можливий, на практиці досягти його надзвичайно важко, оскільки для того, щоб предметнотворна діяльність школярів впливала на ергодизайн і соціокультурний простір, необхідно, щоб ергодизайнерське втілення учнівського задуму володіло значною новизною та оригінально-творчою складовою.

Однак і без цього (зворотного) взаємозв'язку ергодизайн, як засіб інтелектуалізації та естетизації предметного середовища, створює цілісну концепцію бачення предметного світу людиною не лише з техніко-технологічного боку, а й через призму суспільно-культурних та особистісних факторів людини. Розглядаючи складний взаємозв'язок людини, оточуючого середовища (соціального, природного) і світу речей, складних технічних пристроїв, ергодизайн формує певні ціннісні орієнтири ставлення школярів до предметного середовища. Тому він є основою розвитку та формування технічно-творчих здібностей і сприяє виробленню цілісного бачення навколишнього світу в учнів, розуміння ними того, як формується і розвивається предметне середовище людини, сприяє виробленню в них цілісної культури сприйняття предметного світу. В цю культуру, крім проектної, входить культура споживання та сприйняття себе, людини, в предметному світі, розуміння взаємозв'язку та взаємовпливів людини на предметний світ і зворотній вплив предметного світу на особистість.

Ергодизайнерська освіта покликана забезпечити формування в суспільстві розуміння необхідності вдосконалення існуючого предметного (технократичного) світу, що втілюється через формування ергодизайнерських знань та умінь підрастаючого покоління, оскільки ергодизайн сприяє покращенню та олюдненню предметного світу (техносфери). Відповідно основні якості школярів у системі ергодизайнерської освіти повинні відображати потреби суспільства у формуванні технічно й технологічно освіченої особистості із сформованою проектно-предметнотворною та виробничою культурою. Для цього необхідно, щоб в учнів (завдяки залученню до ергодизайнерської діяльності) було сформовано:

- цілісне уявлення про реально існуючий, весь постійно видозмінюваний та удосконалюваний предметний світ, світ життєдіяльності людини;
- розуміння предметного світу як результату життєдіяльності людини, її проектної та предметно перетворювальної діяльності;
- розуміння впливу проектної культури, втіленої у предметному середовищі людини, на суспільство, інтелектуально-духовний, суспільний та технічно-творчий розвиток особистості, а також всі сфери життєдіяльності людини — економіку, виробництво, побут, науку, освіту, культуру тощо;
- розуміння необхідності розвитку проектної культури щодо зменшення негативних рис та явищ предметного світу при одночасному покращенні якості і збільшенні кількості реалізованих у предметному просторі потреб людини;
- здібності до самостійного виявлення та постановки завдань перетворення предметного світу та пошуку оптимальних шляхів його вирішення в процесі проектної ергодизайнерської діяльності;
- ергодизайнерські знання та вміння, що забезпечує як професійне самовизначення, так і швидку професійну адаптацію;
- розвинені здібності об'єктивно оцінювати власні знання та можливості, вміння правильного визначення пріоритетів власної діяльності для досягнення кращих результатів у творчій ергодизайнерській і проектній діяльності в умовах вільного вибору та конкуренції.

З розглянутої вище моделі видно, що залучення учнів до творчої ергодизайнерської діяльності у процесі їх трудового навчання є важливою освітньою проблемою. Ергодизайн не лише сприяє процесу розвитку творчої особистості школярів, а й формуванню в них проектної культури, розумінню того, як утворюється та функціонує наш світ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовкотруб В. П. Ергономічний підхід до оцінювання навчальних досягнень учнів в процесі навчання фізики // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. — Херсон: Айлант, 2001. — Вип. 24. — С. 183–187.
2. Вовкотруб В. П. Ергономічний підхід до принципів інтеграції засобів навчання з фізики // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. — Херсон: Айлант, 2000. — Вип. 15. — С. 172–175.

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО ТА ДИЗАЙН У ТРУДОВІЙ
ПІДГОТОВЦІ УЧНІВСЬКОЇ І СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

3. Вовкотруб В. П. Ергономічні аспекти оптимізації виконання навчального фізичного експерименту // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. — Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. — Вип. 21. — С. 121–124.
4. Вовкотруб В. П. Ергономічні чинники особистісно-орієнтованого освітнього процесу: організація і виконання експериментальних завдань з фізики // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічна: Модель середньої фізичної освіти в умовах переходу на 12-річний термін навчання. — Коломия: ВІК, 2001. — Вип. 7. — С. 103–107.
5. Гервас О.Г. Деякі педагогічні аспекти дизайн-освіти учнів у зарубіжних країнах // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. — 2000. — №3. — С. 74–77.
6. Гервас О. Г. Графічна підготовка учнів загальноосвітніх шкіл засобами дизайну // Мистецтво та освіта. — 2000. — № 3. — С. 17–18.
7. Гервас О. Г. Вивчення основ ергономіки на заняттях з трудового навчання // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Збірник наукових праць. У 2-х ч. — Київ–Вінниця: Вінниця, 2002. — Ч. 1. — С. 28–33.
8. Гервас О. Г. Аналіз стану навчання основ дизайну в загальноосвітній школі // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівця: методологія, теорія, досвід, проблеми // Збірник наукових праць. У 2-х ч. — Київ–Вінниця: Вінниця, 2004. — Ч. 1. — С. 147–151.
9. Леонт'єв А. Н. Образ мира // Леонт'єв А. Н. Избранные психологические произведения. В 2 т. — М.: Педагогика, 1983. — Т. 2. — 318 с.
10. Леонт'єв А. Н. Психология образа // Вестник МГУ. Серия 14: Психология. — 1979. — № 2. — С. 3–13.
11. Прусак В. Ф. Сучасна дизайнерська освіта: досвід, проблеми // Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта: Збірник наукових праць / Упоряд. і відп. ред. С. О. Черепанова. — Львів: Світ, 2000. — Вип. 5. — С. 354–364.
12. Прусак В. Ф. Розвиток дизайн-освіти в Україні // Діалог культур: Україна у світовому контексті: Мистецтво і освіта: Збірник наукових праць / Ред. кол.: І. А. Зязюн (гол. ред.), С. О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н. Г. Ничкало та ін. — Львів: Українські технології, 2001. — Вип. 6. — С. 349–353.
13. Прусак В.Ф. Традиції дизайн-освіти в Німеччині // Педагогіка і психологія професійної освіти, 2001. — №1. — С. 165-177.
14. Прусак В. Ф. Становлення дизайн-освіти в Україні // Вісник Львівського національного державного університету ім. І. Франка. Серія: Педагогічні науки. — 2002. — Вип. 16.4.1. — С. 80–87.
15. Прусак В. Ф. Методологічні підходи до підготовки дизайнерів у вищих навчальних закладах // Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. — 2006. — Вип. 61. — С. 131–138.
16. Прусак В. Ф. Науково-педагогічні засади підготовки дизайнерів у вищих навчальних закладах України // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. — Київ–Вінниця: Вінниця, 2006. — С. 450–453.
17. Ротенберг В. Мозг. Стратегия полушарий // Наука и жизнь. — 1984. — № 6.
18. Скидан С. А. Сущность и содержание педагогической эргономики // Придніпровський науковий вісник. Педагогіка середньої та вищої школи. — 1998. — № 70. — С. 8–16.
19. Скидан С. А. Эргономические основы учебного процесса: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. — Кривой Рог, 1998. — 480 с.